

Nemzetközi szervezetek és tagállamaik felelőssége: betudhatóság, hatékony ellenőrzés és bírói kikényszeríthetőség

FK-134930. sz. projekt

ZÁRÓ BESZÁMOLÓ

I. Bevezetés

A projekt szakmai megvalósítása a munkatervvel összhangban zajlott. A kutatás eredményeképpen feltérképezésre és vizsgálatra került a nemzetközi szervezetek felelősségének problémaköre, mint a nemzetközi jog egyik legösszetettebb, elméleti és gyakorlati jelentőséggel egyaránt bíró problémaköre. A kutatócsoport munkájának eredményeképpen – a nemzetközi szervezetek felelősségére vonatkozó 2011. évi tervezetből kiindulva – elemzésre és tisztázásra került egyebek mellett a nemzetközi szervezetek felelősségének fogalmi keretrendszere, az államfelelősség és a nemzetközi szervezetek felelőssége szabályainak egybeeső és divergens elemei, az nemzetközi szervezetek úrjogi felelőssége, a nemzetközi pénzügyi intézmények felelőssége és az Európai Unió felelőssége, különös tekintettel a közös kül- és biztonságpolitikai aktusok és az alapvető jogok kontextusában. A kutatás eredményeit két workshopon és egy nemzetközi konferencián vitatta meg a kutatócsoport a tágabb szakmai közösséggel. A kutatás eredményeképp elkészült a kutatócsoport szerkesztésében egy tanulmánykötet (részben angol, részben magyar nyelvű írásokkal), egy magyar nyelvű szerkesztett kötetben megjelent tanulmány, egy angol nyelvű szerkesztett kötetben megjelent tanulmány, valamint négy magyar nyelvű és négy angol nyelvű folyóiratcikk (megjelent vagy megjelenés alatti státuszban).

II. A projekt első éve (2020. 09. 01. – 2021. 08. 31)

A projekt első évének megvalósítása szakmai szempontból a munkatervvel teljes összhangban zajlott. Tartami értelemben véve az első év legfontosabb elemei a primer és szekunder forrásgyűjtés mellett a kutatás koncepcionális és értelmezési alapkérdéseinek a tisztázása volt. Utóbbi vizsgálódások fókuszában a nemzetközi szervezetek felelősségéről szóló 2011. évi végleges tervezetet (ARIO) állt.

A kutatás kezdeti fázisában elkészült a tervezett problémafelvető tanulmány, amely kutatási hipotéziseket tisztáz és jogirodalmi áttekintést ad. Az angol nyelvű [cikk](#) a Pécs Journal of International and European Law 2020/2. számában jelent meg (szerző: Mohay Ágoston). A cikk

foglalkozik azzal, hogy a nemzetközi felelősség alapgondolata szerint az államok és nemzetközi szervezetek akkor követnek el nemzetközi jogi jogsértést, ha nekik betudható tevékenységgel vagy mulasztással rájuk vonatkozó nemzetközi jogi kötelezettségüket megszegik. Minden ilyen magatartás nemzetközi felelősséget keletkeztet. Ebből az alapgondolatból kiindulva feltétlenül szükséges kiemelni, hogy mit értünk betudás alatt. A szakirodalom két betudás-koncepció között tesz különbséget: magatartások betudhatósága (attribution of conduct), valamint, ezzel párhuzamosan a felelősség betudhatósága (attribution of responsibility). Előbbi esetben arról van szó, hogy az államok és a nemzetközi szervezetek önmagukban nem képesek semmilyen magatartást tanúsítani, ebből következően ahhoz, hogy egy állam vagy nemzetközi szervezet magatartásáról beszélhessünk, valakinek (természetes vagy jogi személy) a tevékenysége vagy mulasztása betudhatónak, azaz hozzákapcsolhatónak kell lennie ezeknek/ezekhez az aktoroknak/hoz, így ha az állam de jure vagy de facto szervein keresztül követ el egy jogsértést, akkor ez az állam oldalán generál nemzetközi felelősséget – ugyanez igaz a nemzetközi szervezet szervei vagy ügynökei által elkövetett jogellenes magatartásokra is. Utóbbi esetben ezzel szemben az államok vagy nemzetközi szervezetek kollektív jogsérelmet okoznak egy harmadiknak. Erre példaként hozható a segítségnyújtás vagy támogatás, az irányítás és ellenőrzés (államok/állam, nemzetközi szervezet/állam és hasonló relációkban, amely tehát nem keverendő össze a magatartások betudhatóságának azonos elnevezéssel illetett alfajával), a kényszerítés és a nemzetközi kötelezettségek kijátszása. Bizonyos esetekben ezeket a tevékenységeket a származtatott felelősség ernyője alá veszik, azt gyakorlatilag a felelősség betudhatóságának szinonimájaként használva. Ez azonban nem szerencsés akkor, ha a származtatott felelősséget úgy értelmezzük, hogy egy jogalany egy másik jogalany magatartása miatt vállal felelősséget, úgy, hogy a magatartást valójában elkövető aktor párhuzamosan felel a saját tevékenysége vagy mulasztása miatt. E koncepció kritikáját az adja, hogy egy állam vagy nemzetközi szervezet nem minden esetben lesz felelős saját tevékenységéért, ha egy másik jogalany már felel ezért a magatartásért.

A teljes kutatócsoport részvételével szakmai workshopot tartottunk 2021. június 3-án, a járványhelyzetre való tekintettel online formában, a Microsoft Teams platformon. [„A nemzetközi szervezetek felelősségének aktualitásai”](#) c. tanácskozáson a kutatócsoport tagjai mellett felkért hozzászólóként részt vett dr. Hárs András (NKE ÁNTK). A nyilvános workshopon az alábbi előadások hangzottak el:

- Hárs András (NKE ÁNTK): Felelősség/vállalás - A 2011-es felelősségi tervezet 9. §-ának alkalmazhatósága az ENSZ békeműveleteire
- Kis Kelemen Bence (PTE ÁJK): Nemzetközi szervezetek felelőssége a katonai vagy biztonsági magánvállaltok tevékenységén keresztül

- Mohay Ágoston (PTE ÁJK): Az EU csatlakozása az EJEE-hez a nemzetközi felelősségi jog tükrében
- Pánovics Attila (PTE ÁJK): A Chixoy Dam-ügy és a nemzetközi pénzügyi szervezetek felelőssége
- Tóth Norbert (NKE ÁNTK): Jogellenességet kizáró körülmények nemzetközi szervezetek felelőssége esetén és az uniós jogban.

A workshop eredményeit is figyelembe véve a kutatócsoport három tagja (Kis Kelemen B., Mohay Á., Pánovics A.) tanulmányt készített a nemzetközi szervezetek felelősségének különféle koncepcionális és értelmezési kérdéseiről. A publikáció egy szerkesztett és lektorált tanulmánykötetben jelent meg (In: Kajtár G. – Sonnevend P. (szerk.): A nemzetközi jog, az uniós jog és a nemzetközi kapcsolatok szerepe a 21. században, ELTE Eötvös Kiadó 2021). A tanulmány konklúziója egyebek mellett az, hogy az ARIO, noha megalkotása jóval kevesebb időt vett igénybe, mint az államok nemzetközi felelősségéről szóló 2001. évi végleges tervezet (ARSIWA) megalkotása (amit persze részben az is lehetővé tett, hogy az ARIO alapvetően az ARSIWA szerkezetét, elveit és rendelkezéseit követi), nem kevesebb – sőt alighanem több – értelmezési kérdést vet fel, mint az államfelelősségi tervezet. A részletekbe merülve ugyanis azt láthatjuk, hogy a két dokumentum tartalmi szempontból jelentősen különbözik egymástól, ezért nem beszélhetünk teljességgel koherens szabályok létezéséről a nemzetközi felelősség rendszerében. A Nemzetközi Jogi Bizottság ugyanis sok esetben eltekintett az analógiák alkalmazásától, ami ebből a szempontból bizonytalanabbá és kiszámíthatatlanabbá tette az ARIO értelmezését és alkalmazását – természetesen nem kérdés, hogy különféle sajátosságait tekintve a nemzetközi szervezetek között sokkal nagyobb eltérések vannak, mint az államok között, de a felelősségi rendszer koherenciája érdekében a hasonlóságok, egyezőségek hangsúlyozása tűnik fontosabbnak. Ezt a képet árnyalja, hogy a jelentősebb nemzetközi szervezetek, úgy mint az Európai Unió önálló, és egyedi elbánást, szabályokat vártak volna el a felelősségi rendszer kialakítása kapcsán. Ennek a figyelembe nem vétele viszont az örökös ellenzés lehetőségét növelheti az ARIO alapú szokásjogi normák kialakításával szemben.

Az ARIO szabályai számos kérdést nyitva hagytak a nemzetközi szervezetek és tagállamaik közti felelősségmegosztás különböző lehetséges variánsai tekintetében is. E hiányosságok felszámolásához szükség van a nemzetközi szervezetek és tagállamaik egyértelmű gyakorlatára, amely alapján következtetéseket vonhatunk le az irányadó nemzetközi jogi normákat illetően. Ezzel párhuzamosan a nemzetközi szervezetek alapítószerződéseinek a kérdéskört tisztázó módosításai is hozzájárulhatnak a vitás kérdések feloldásához. Ami a párhuzamos betudhatóság komplex problémakörét illeti, bár annak elvi lehetőségét a nemzetközi és nemzeti bírói fórumok immáron

(esetenként) elfogadni látszanak, ez – a nemzetközi szervezetekre kiterjedő kötelező joghatósággal rendelkező bírói fórumok hiányában – továbbra sem jelent biztos alapot a nemzetközi szervezetek felelősségre vonására.

E kutatási fázisban még nem elemeztük a fenti kérdéseket az Európai Unió kontextusában, a fenti eltérési igényt leszámítva, ez ugyanis e külön részletes vizsgálódást kívánt. Már e ponton is látható volt azonban, hogy az Unió *sui generis* szupranacionális jellege kihatással bírhat a szervezet és a tagállamai közötti felelősségmegosztás és a betudás mikéntjére. A számos lehetséges részterület közül csak egyet kiemelve: az Uniónak az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez történő (jóllehet egyelőre esetleges) csatlakozása kapcsán az ún. alperesi pertársaság intézménye kihathat a magatartás és a felelősség betudhatóságára egyaránt, potenciálisan az ARIO elveitől eltérő felelősségi képlethez vezetve.

Az első projektév során folyamatosan zajlott az elsődleges források (szerződések, ítéletek, egyéb hivatalos dokumentumok) gyűjtése és kategorizálása. A forrásgyűjtés eredményének első változata elérhető a projekt [weblapján](#). A gyűjteményt a kutatás további éveiben szükség szerint bővítettük.

Sor került továbbá releváns szakirodalom beszerzésére is (Nollkaemper – Plakokefalos – Schechinger: 'The Practice of Shared Responsibility in International Law, 2017; Voulgaris: Allocating International Responsibility Between Member States and International Organisations, 2019; Droubi – D'Aspremont: International organisations, non-State actors, and the formation of customary international law, 2020) a projektben.

III. A projekt második éve (2021.09.01 – 2022.08.31)

A projekt második évének megvalósítása szakmai szempontból a munkatervvel teljes összhangban zajlott. Tartami értelemben véve a második év kutatásainak fókuszában a nemzetközi szervezetek felelősségéről szóló 2011. évi végleges tervezet (ARIO) egyes aspektusai álltak.

A teljes kutatócsoport részvételével 2022. 05. 12-én sor került – a munkatervvel összhangban – egy hallgatói szakmai workshopra, „[Felelősségre vonhatók-e a nemzetközi szervezetek?](#)” címmel. A workshop keretében a kutatócsoport tagjai – a hallgatók interaktív bevonásával – a fenti kérdésekre keresték a válaszokat:

- Léteznek-e kikényszeríthető kötelező nemzetközi jogi szabályok a nemzetközi szervezetek felelősségére vonatkozóan?

- Hogyan alakulnak a felelősségi viszonyok a nemzetközi szervezetek és tagállamaik között, megosztható-e a felelősség?
- Ki felel a jogsértésekért, ha az ENSZ missziói során katonai magánvállalatot vesz igénybe?
- Kötelesek-e a nemzetközi pénzügyi intézmények tekintettel lenni az emberi jogokra?
- Mennyiben speciális az Európai Unió felelősségi helyzete?
- Létezik-e fórum, ahol a nemzetközi szervezetek felelőssége felvethető?

A második projektévre három tanulmány elkészítését vállalta a kutatócsoport, amelyek az alábbiak szerint meg is valósultak. Tóth Norbert megvizsgálta, hogy mennyiben alkalmazhatók a nemzetközi jog általános felelősségi szabályai által meghatározott jogelleneséget kizáró körülmények az uniós jogban. A nemzetközi jognak és a nemzetközi jogi eredetű EU-jognak ugyanis egymástól – legalábbis részben – elkülönült felelősségi rendszere van. Az államok nemzetközi jogi felelősségének általános szabályait a nemzetközi szokásjog normái rendezik, a szokásjog pedig mutatis mutandis más nemzetközi jogalanyokra is kötelező. Nem egyértelmű azonban, hogy az EU alapító szerződéseiből fakadó kötelezettségek nem teljesítése esetén mennyiben lehetséges a nemzetközi jog általános felelősségi szabályai által szabályozott jogellenességet kizáró körülmények felhívása. Elemzése az egyes jogellenességet kizáró körülményeket az Európai Bíróság esetjoga tükrében vizsgálva von le következtetéseket. A magyar nyelvű [tanulmány](#) a Jogtudományi Közlönyben jelent meg.

Mohay Ágoston és Kis Kelemen Bence közös, angol nyelvű tanulmányukban (Responsibility of international organizations for the conduct of private military and security companies) a nemzetközi szervezetek által alkalmazott katonai és biztonsági magánvállalatokkal összefüggő nemzetközi felelősségi kérdéseket vizsgálták. Az olyan nemzetközi szervezetek, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), az Európai Unió (EU) és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) különböző célokra, például a békefenntartási és – korlátozott mértékben – migrációkezelési műveletekhez kapcsolódó egyes biztonsági és logisztikai szolgáltatásokra. Ez egy kifejezetten bonyolult helyzetet eredményez felelősségi szempontból, hiszen a nemzetközi jogban a nemzetközi szervezetek felelőssége mellett a katonai és biztonsági magánvállalatok státusza is vitatott. A tanulmány a nemzetközi szervezetek felelősségéről szóló tervezetet a fenti kontextusban veti alá kritikai elemzésnek, megvizsgálva különösen a betudási lehetőségeket és az egyéb felelősségre vonási alternatívákat, kitérve a többes vagy megosztott felelősség kérdéseire is. A tanulmány az Edward Elgar kiadónál jelenik meg 2024 során, a Reassessing the Articles on the Responsibility of International Organizations: From Theory to Practice c. kötetben, (R. Deplano, A Berkes és R. Collins szerkesztésében).

Pánovics Attila „A nemzetközi pénzügyi intézmények felelőssége az emberi jogok megsértéséért” címmel készített tanulmányt. A nemzetközi pénzügyi intézmények közötti jelentős különbségek, és a rájuk vonatkozó gyakorlat korlátozottsága ellenére széles körben elismert, hogy kötik őket a nemzetközi jog általános elvei és a nemzetközi szokásjog, beleértve bizonyos emberi jogi normákat is. Az őket megillető kiváltságok és mentességek alapján azonban mentességet élveznek az államok bíróságainak a joghatósága alól. A tanulmány a nemzetközi pénzügyi intézmények felelősségének határaival foglalkozik a támogatott projektjeik által érintett személyek vonatkozásában. Miközben ezeket az intézményeket hagyományosan úgy tekintették, hogy nincsenek emberi jogi kötelezettségeik, az elmúlt években jelentős változások történtek a korlátozott immunitásuk elismerése terén. A magyar nyelvű [tanulmány](#) az Acta Humana folyóiratban jelent meg.

Sor került releváns szakirodalom beszerzésére is (E. Leinarte: Functional Responsibility of International Organisations, 2021; C. Ferstman: International Organizations and the Fight for Accountability, 2017; D. Brunner: Der 'DARIO' - Artikelentwurf über die Verantwortlichkeit Internationaler Organisationen, 2018).

IV. A harmadik projektév

A projekt második évének megvalósítása szakmai szempontból a munkatervvel teljes összhangban zajlott. A kutatás fókuszában az eddigi eredmények szintézise, illetve egyes speciális részterületek (pl. felelősség és űrjog, felelősség közös kül- és biztonságpolitikai uniós aktusokért) vizsgálata állt.

A harmadik, egyben záró projektév hangsúlyos eleme volt egy nemzetközi konferencia megszervezése a nemzetközi szervezetek felelősségének komplex problémarendszerét vizsgálандó. A konferencia lehetővé tette azt is, hogy a kutatócsoport tagjai kutatási eredményeiket megvitassák más szakértőkkel, adott esetben finomítva és továbbfejlesztve azokat.

Az [„A nemzetközi szervezetek felelőssége: elmélet és gyakorlat”](#) című konferenciára 2023. 04. 28-án a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán került sor. A konferencia munkanyelve az angol és a magyar volt, és hibrid formában valósult meg, azaz interneten is követhető volt. A tanácskozáson a kutatócsoport minden tagja mellett felkért neves szakértők adtak elő az alábbiak szerint:

- Aurel Sari (University of Exeter): The Responsibility of International Organizations for Multinational Military Operations: Passing the Buck?

- Antal Berkes (University of Liverpool): From Joint Responsibility to Complicity: Responsibility of International Organizations for the Violation of Data Protection Law Through Data Sharing Agreements
- Tamás Molnár (EU Agency for Fundamental Rights; Corvinus University of Budapest): Holding Frontex Responsible for Fundamental Rights Violations Under EU Law and International Law: An Appraisal of Possible Legal Avenues in Both Legal Orders
- Bence Kis Kelemen (University of Pécs Faculty of Law): The Final Frontier: Responsibility of International Organizations for Internationally Wrongful Acts in Outer Space
- Bruhács János (PTE ÁJK): Az államok és a nemzetközi szervezetek nemzetközi felelősségének kapcsolatáról
- Kajtár Gábor (ELTE ÁJK): Betudás a nemzetközi jogban – Egység a sokféleségben?
- Kecskés Gábor (SZE DFÁJK): Nemzetközi szervezetek és a környezeti felelősség - vajon egy zöld nemzetközi szervezet keretei között könnyebb lenne?
- Hárs András (NKE ÁNTK): Felelősség/vállalás - a 2011-es felelősségi tervezet 9.§-ának alkalmazhatósága az ENSZ békeműveleteire
- Bertha Csilla (ELTE ÁJK): Felelősség a vegyi fegyverekről szóló egyezmény szerinti ellenőrzési eljárásokban
- Szabó Marcel (PPKE JÁK): Felelősség a nemzetközi jogvitákból fakadó, uniós jogot sértő kötelezettség betartásáért - a bős-nagymarosi vízlépcsőper példája alapján.
- Pánovics Attila (PTE ÁJK): A multilaterális fejlesztési bankok felelőssége az emberi jogok tiszteletben tartásáért, különös tekintettel az Európai Beruházási Bankra
- Mohay Ágoston (PTE ÁJK): Az EU felelőssége KKBP aktusokért az EJEB előtt
- Németh Olívia (ELTE ÁJK): Az uniós jog mint a nemzetközi jog speciális szabálya az Európai Unió nemzetközi felelőssége vonatkozásában
- Tóth Norbert (NKE ÁNTK): Az Európai Unió „szankciós politikája” és a jogellenességet kizáró körülmények összefüggései

Ami a projekt publikációs vállalásait illeti, szintén a munkatervhez igazodóan járt el a kutatócsoport. Egyfelől megjelent (Publikon Kiadó, 2023) a kutatócsoport tagjai szerkesztésében egy magyar és angol nyelvű írásokat tartalmazó [tanulmánykötet](#), amely a PTE egyetemi repozitóriumában (Pécsi Egyetemi Archívum) és a [Digitália](#) platformon nyilvánosan hozzáférhető. A felkért szakértők mellett a kutatócsoport tagjai is egy-egy tanulmányt közöltek a kötetben, a kötet szakmai lektoráláson átesett. A kötet három nagyobb részből tevődik össze. Az első rész összefoglalja a kérdés dogmatikai alapkérdéseit és elhelyezi a nemzetközi szervezetek felelősségét a nemzetközi jog egészében, különös figyelmet szentelve a betudhatóság vagy beszámíthatóság kérdésének. A

második rész a nemzetközi szervezetek felelősségének elméleti és gyakorlati oldalát mutatja be számos példán keresztül. Egyebek mellett olyan kérdéseket vizsgáltunk, mint a nemzetközi szervezetek szerepvállalása különböző nemzetközi katonai műveletekben, a felelősség elismerése és ezzel betudása a nemzetközi szervezetek részére, a nemzetközi szervezetek világűrben végzett tevékenységének felelősségi kérdései. Végül, de nem utolsósorban a kötet harmadik nagyobb egysége – összhangban a kutatási projekt célkitűzéseivel – az Európai Unió, mint szupranacionális, de mégiscsak nemzetközi szervezet felelősségével foglalkozik, így különösen, de nem kizárólagosan vizsgáltuk az Unió szankciós politikáját, a Frontex felelősségét emberi jogi jogsértésekért, továbbá az Unió Közös Kül- és Biztonságpolitikája keretében elfogadott aktusait és annak felelősségi aspektusait az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt.

A tanulmányköteten túlmenően elkészültek a vállalt egyéb tanulmányok (folyóiratcikkek) is.

Kis Kelemen Bence a nemzetközi szervezeteknek a világűrben végzett tevékenységeikért viselt felelősségét vizsgálta meg angol nyelvű írásában. A világűrtevékenységet végző nemzetközi szervezetek létezése és fajsúlyossá válása ugyanis felveti azt a kérdést, hogy miként érvényesül a nemzetközi szervezetek felelősségére vonatkozó nemzetközi jogi joganyag e speciális területen. Kutatásában többek között megállapította, hogy a nemzetközi szervezetek világűrben folytatott tevékenysége esetében sajátos, *lex specialis* szabályok érvényesülnek a felelősség tekintetében. A Világűrszerződés egyetemleges felelősségi szabálya teljes mértékben szembehelyezkedik az ARIO nemzetközi szervezetek felelősségének elsődlegességét valló nézőpontjával. Az 1972. évi kárfelelősségi egyezmény pedig alapján véve egy helytállási felelősséget szabályoz szemben az ARIO általános nemzetközi felelősségi tényállásaival, itt azonban már megjelenik a nemzetközi szervezetek elsődlegessége, legalábbis a kártérítési igény benyújtásának elsődleges címzettje tekintetében. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a kárfelelősségi egyezmény helytállási felelőssége és a nemzetközi szervezetek ARIO szerinti felelőssége metszi egymást, mégpedig a Föld felszínén vagy repülésben lévő légi járműben okozott jogellenes károk tekintetében. A *lex specialis* érvelést erősíti az is, hogy az ARIO betudási szabályaitól a „felbocsátó állam” koncepciója is gyökeresen eltér, amelyet nemzetközi szervezetekre is alkalmazni szükséges. A közlésre elfogadott tanulmány megjelenés alatt van a Pécs Journal of International and European Law c. szakfolyóiratban (2023).

Pánovics Attila a fenntartható finanszírozás felelősségének kérdését elemezte az Európai Beruházási Bank, mint sajátos uniós pénzügyi intézet elszámoltathatóságával összefüggésben. A nemzetközi szinten működő, multilaterális fejlesztési bankok nemzetközi jogi értelemben tulajdonképpen nemzetközi szervezetnek minősülnek, a tagállamaik a nemzetközi jog szabályai

alapján szerződéssel vagy más eszközzel hozzák létre őket, önálló nemzetközi jogalanyisággal rendelkeznek, és a tevékenységüket általában szoros együttműködésben végzik az érintett országok fejlesztési bankjaival és egyéb pénzügyi intézményeivel. Sajátosságuk, hogy általában olyan beruházásokat támogatnak, amelyek magasabb kockázattal járnak, és jóval hosszabb távon térülnek meg, mint a kereskedelmi bankok által finanszírozott projektek. Az Európai Beruházási Bank egy sajátos pénzügyi intézmény, hiszen kettős státusszal rendelkezik: egyrészt az EU egyik legrégebbi szerve, másrészt olyan multilaterális fejlesztési bank, amely teljes egészében a 27 uniós ország tulajdonában áll, azaz a részvényesei maguk a tagállamok. A tagjainak a száma tehát sokkal korlátozottabb, mint a legismertebb multilaterális fejlesztési bankoknak, a tevékenysége azonban messze túlterjed az Unió területén. A tanulmány e kontextusban rámutat a Bank elsámoltathatóságával kapcsolatos, az Unió jogorvoslati rendszerének jellemzőivel is összefüggő hiányosságaira. A közlésre elfogadott írás megjelenés alatt van az Európai Jog c. szakfolyóiratban.

Mohay Ágoston angol nyelvű tanulmányában azt elemezte, hogy az Európai Unió, mint *sui generis* szupranacionális szervezet miként visel felelősséget a közös kül- és biztonságpolitika terén elfogadott (az uniós jogrendszeren belül speciális státusú) aktusokért az Emberi Jogok Európai Bírósága előtt – jelenleg, illetve az Unió tervezett, az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez történő csatlakozása előtt. Utóbbi kérdés vizsgálatához a tanulmány a 2023-ban közzétett, a csatlakozásra vonatkozó új megállapodástervezetből és annak kiegészítő dokumentumaiból indult ki. A kutatás rámutatott az EU-nak az EJEB előtti a KKBP-aktusokért viselt felelőssége fogalmi és szabályozási kérdéseinek összetett mivoltára. *De lege lata* egyik jogrendben sincsenek erre vonatkozó konkrét szabályok, és úgy tűnik, kevés az esélye annak, hogy ilyen szabályok a felülvizsgált csatlakozási megállapodásban *de lege ferenda* kodifikálásra kerüljenek. Érdekes módon az eredeti csatlakozási megállapodástervezet tárgyalása során az EU tett javaslatot egy, a KKBP-re vonatkozó különleges betudási szabályra, ezt a javaslatot azonban a tárgyaláson részt vevő nem uniós felek határozottan elutasították, így nemcsak egyszerűen kikerült a szövegből, hanem bekerült az EUMSZ.-re és az EUSZ.-re való kifejezett hivatkozás, azt az megközelítést közvetítve, hogy nincs különbség aszerint, hogy a jogsértések mely uniós politikából erednek, akkor sem, ha a KKBP-ről van szó. Amennyiben az Unió a KKBP-aktusok esetében kizárólag belső döntést hoz a betudásról, azaz másképpen fogalmazva: internalizálja a reattribúció kérdését, ez adott esetben hátrányos következményekkel járhat a kérelmezőkre nézve, mivel bonyolíthatja és/vagy elhúzhatja az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférést. A tanulmány jelenleg lektorálási fázisban van a Croatian Yearbook of European Law and Policy folyóiratnál (vol. 19, 2023).

A kutatócsoport tagjai végül közös, angol nyelvű tanulmányt készítettek a kutatás során felmerült legfontosabb kérdésekről, és az azokra adható jogtudományi válaszokról. A közlésre elfogadott

összefoglaló tanulmány megjelenés alatt van a Pécs Journal of International and European Law c. szakfolyóiratban (2023).

A harmadik évben is beszerzésre került releváns szakirodalom (Levrat et al.: The EU and its Member States' Joint Participation in International Agreements (Hart, 2022); Odermatt: International Law and the European Union (Cambridge Univ. Press, 2021); Creutz: State Responsibility in the International Legal Order: A Critical Appraisal (Cambridge Univ. Press, 2020).

V. Összegzés

Az ARIO szabályai számos kérdést nyitva hagytak a nemzetközi szervezetek és tagállamaik közti felelősségmegosztás különböző lehetséges variánsai tekintetében is. E hiányosságok felszámolásához szükség van a nemzetközi szervezetek és tagállamaik egyértelmű gyakorlatára, amely alapján következtetéseket vonhatunk le az irányadó nemzetközi jogi normákat illetően. Ezzel párhuzamosan a nemzetközi szervezetek alapító szerződéseinek a kérdéskört tisztázó módosításai is hozzájárulhatnak a vitás kérdések feloldásához. A fenti kérdéseket továbbá szükséges rávetíteni az Európai Unióra, mint sui generis nemzetközi szervezetre. Az Unió sajátos szupranacionális jellege és autonóm, önálló igazságszolgáltatási mechanizmussal rendelkező jogrendje kihatással van a szervezet és a tagállamai közötti felelősségmegosztás és a betudás mikéntjére, ezen felül pedig az Európai Bizottság szerint hatással kellene lennie az Unióra alkalmazható generális felelősségi szabályokra is.

Az FK-134930. sz. kutatási projekt arra tett kísérletet, hogy a dogmatikai alapkérdésektől kezdve, a nemzetközi jog egyes speciálisabb területein át az Európai Unió felelősségével bezárólag vizsgálja meg e komplex és sokrétű jogterületet, és fogalmazzon meg mind az elmélet, mind a gyakorlat számára hasznosítható eredményeket.

Dr. habil. Mohay Ágoston PhD s. k.
vezető kutató

Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar